

EEN ZEKERE VRIJHEID

Margaret Wilkerson Sexton

Een zekere vrijheid

ROMAN

Vertaling Harm Damsma
& Niek Miedema

Nieuw Amsterdam

Vertaler Niek Miedema ontving voor deze
vertaling een projectsubsidie van het
Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *A Kind of Freedom*.
Counterpoint Press, Berkeley, Californië
© 2017 Margaret Wilkerson Sexton
© 2019 Nederlandse vertaling Harm Damsma
& Niek Miedema / Uitgeverij Nieuw Amsterdam
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Nico Richter
Omslagbeeld © Goddard on the Go / Alamy Stock Photo
NUR 302
ISBN 978 90 468 2366 8
www.nieuwamsterdam.nl

Voor mijn moeder, die dit toejuichte

Ik ren nog steeds op blote voeten rond en bezit enkel maar mijn ziel. Vrijheid is het uiteindelijke doel. In veel opzichten zijn leven en dood van weinig betekenis. Ik ben de laatste tijd verschrikkelijk verbitterd omdat de enige ouders die God me heeft gegeven, slaven waren, en dat heeft me vleugellam gemaakt.

TALIB KWELI in *Four Women*

Zij waren de kinderen van vroegere slaven en geboren in een zekere vrijheid, maar ze waren uit de baarmoeders gekomen met datgene waar hun hele soort mee geboren was, namelijk de wetenschap dat God iedereen een stralende toekomst had beloofd, maar hun niet.

EDWARD P. JONES in *All Aunt Hagar's Children*

Evelyn

WINTER 1944

Wanneer Evelyn er later aan terugdacht, herinnerde ze zich dat zij niet degene was die Renard het eerst had opgemerkt. Nee, het was haar zus Ruby geweest, die uit haar ooghoeken had gezien dat de rechterpijp van zijn nette broek korter was dan de linker. Ruby was wat gezetter dan Evelyn, zeker niet wat je noemt dik, maar wel zo mollig dat ze zich nooit helemaal op haar gemak voelde als ze iets at. Haar lievelingsmaaltje was kidneybonen met rijst, en de maandag was voor haar dan ook een zware dag. Dan maakte hun moeder er namelijk een grote pan van klaar, opgelucht dat ze het gezin met die weelde van twee pond aan eten minstens drie dagen kon voeden, maar voor Ruby was die overdaad een uitdaging. Aan het begin van de week liep ze vaak de keuken in om stiekem een diepe kom vol rijst te scheppen en daar dan zo weinig mogelijk saus overheen te doen, zodat ze wel de smaak meekreeg maar de rest van het gezin geen erg had in haar vraatzucht. Op donderdag overzag ze dan de gevolgen. Dat begon 's ochtends onderweg naar school. Ruby deed een beroepsopleiding en Evelyn ging naar de Dillard Universiteit, maar de campussen lagen maar een paar straten van elkaar, dus liepen ze het grootste deel van de weg samen op.

‘Mijn bovenbenen schuren tegen elkaar,’ zei Ruby dan, alsof dat pas net het geval was.

‘Je ziet er niks van, hoor,’ stelde Evelyn haar vervolgens ge-

rust. Haar eigen benen waren zo slank dat er nog wel een derde been tussen zou passen.

‘Neem een ander in de maling met dat “”je ziet er niks van”. Iedereen met ogen in zijn hoofd kan het zien. Je hebt er geen-eens ogen voor nodig, want als je oren hebt kun je mijn dijen tegen elkaar horen schuren.’

‘Zo’n zacht geluid hoor je niet,’ beweerde Evelyn, waarna ze de rest van de dag de ene na de andere doodoener op het onderwerp losliet. En net als ze dan dacht dat ze het lek boven water had, duwde Ruby het weer onder met een vraag over haar achterste. Op vrijdagen ging het ietsje beter, maar zelfs dan had Ruby nog iets lichtgeraakts over zich en voelde iedereen die bij haar in de buurt kwam de spanning. Vandaag was een vrijdag.

‘Zijn broekspijpen zijn ongelijk,’ zei Ruby over de nieuwe jongen die op de hoek van North Claiborne Avenue en Esplanade Avenue stond, gekleed in een bruinwollen pak met een grijze trui met V-hals onder het jasje. Hij stond naast Andrew, met wie alle meisjes op het debutantenbal van vorig jaar zo hadden gedweept. Evelyns eigen partner was een goede tweede geweest als het op charme aankwam. Hij had zelfs haar zenuwen tot bedaren weten te brengen door te wijzen op de misstappen van zijn vrienden bij het walsen, maar hoewel haar moeder erop had aangedrongen, had ze niet gewild dat hij op bezoek kwam, en toen zijn belangstelling een week later was weggezakt kon ze alleen maar zuchten.

Nu keek ze op en blies de rook uit van de sigaret die tussen haar vingers bungelde. Het was nog begin februari en het was nog altijd fris winterweer. Toch verzamelden de meisjes uit het Zevende District zich na schooltijd allemaal op de stoep voor Dufon’s Oyster Shop, het beste restaurant met zwarte eigenaren in New Orleans, waar ze gingen staan roken. Evelyn had zich op het eerste, bescheiden trekje verheugd – ze was immers

een dame – en op het langzaam uitblazen van de rook daarna. Ze zou zichzelf nooit als een zorgelijk iemand hebben omschreven – die rol binnen het gezin had Ruby zich toegeëigend – maar als haar zenuwen toch opspeelden, kwamen die alleen al bij de gedachte aan een trekje weer tot rust. Ze liet de rook uit haar mondhoek ontsnappen zodat haar zus er geen last van zou hebben en glimlachte bij de gedachte aan de ongelijke broekspijpen. ‘Misschien had hij haast.’

‘Maar dan nog,’ zei Ruby, die zo abrupt inademde dat haar keel er bijna van dicht sloeg. ‘Hij had toch wel even de tijd kunnen nemen om zijn broekspijp een stukje uit te leggen,’ lachte ze. ‘Maar hij is wel knap. Te bruin voor de meeste mensen, maar het is een mooie kleur bruin.’

Evelyn knikte. Knap was hij zeker.

Er haastten zich mannen en vrouwen langs hen heen. Ze liepen kantoren en winkels in en uit, de Boot Seed and Feed, Queen of the South Coffee, Miller Funeral Home, Meriwether’s Photography, Bejoie Cut-Rate Pharmacy, de Sweet Tooth Ice Cream Parlor en Fine Time Billiard Hall. De markt waar de moeder van Evelyn haar boodschappen deed was maar een straat verderop in St. Bernard Avenue, en Evelyn kon de pruttelende cajunkruiden ruiken. De slager riep met een hoge stem: ‘Eersteklas kalfsvlees, kool en sperziebonen.’

Ruby ging harder praten om het nieuwe rumoer te overstemmen. ‘En zijn haar valt zo mooi steil, en het is niet ontgroend, hè?’

Op dat moment keek de ongelijke man even naar de meisjes en hield Evelyn heel kort zijn blik vast, zo kort dat hij, als hij eraan zou twijfelen of het echt gebeurd was, zichzelf ervan kon overtuigen dat dat niet het geval was.

Ze schudde haar hoofd en antwoordde haar zus: ‘Nee, het ziet er veel te natuurlijk uit om ontgroend te zijn.’

‘Alles goed en wel, maar hij kon zijn broekspijpen blijkbaar niet gelijk krijgen.’

‘Mij zouden die pijpen nooit zijn opgevallen als jij er niet zo’n punt van had gemaakt, Ruby,’ zei Evelyn, al was dat niet waar. Het was duidelijk dat de ongelijke man ondanks zijn geperste pak en keurige stropdas niet thuishoorde bij de *passe blancs*, de zwarten die voor wit willen doorgaan, tussen wie hij daar stond, die mensen met hun echt bijna-witte huid, hun rechte zwarte haar en nog rechttere neus, de zijdezachte snor op hun bovenlip, en ze wist niet wat haar had bewogen om het tegendeel te suggereren. Wat ze had gezegd beviel haar echter wel, en dat niet alleen, maar ook het feit dat ze het gezegd had, en telkens als ze de rest van die dag aan de ongelijke man dacht, dacht ze aan het gewicht dat haar stem had wanneer die stellig klonk.

Omdat het een vrijdag was moest ze het hele weekend doorkomen zonder hem weer te zien. Dat gaf niet, want ze had hem in haar geheugen geprent. Evelyn zat in het tweede jaar van de studie verpleegkunde aan de Dillard Universiteit, en ieder zwart meisje dat zelfs maar overwoog een dergelijke veeleisende beroepsopleiding te volgen, moest wel een goed geheugen hebben. Vandaar dat ze een gezicht maar één keer hoefde te zien om het zich helemaal te kunnen voorstellen, en dat is wat ze dat hele weekend deed. Ze kon zich details voor de geest halen waarvan ze zich niet eens bewust was dat ze ze überhaupt had gezien, bijvoorbeeld dat die te korte broekspijp een verschoten grijze sok blootgaf. Dat zijn kleur leek op die van de gemberkoekjes die haar moeder soms bakte en waar ze suiker overheen strooide, en dat zijn huid dankzij die gelijkenis iets leek waarvan ze kon proeven; dat hij lang was, langer nog dan haar vader, die een meter negentig was; dat hij slank was, maar niet breekk-

baar; dat hij kleine spleetjes van ogen had die toen ze erin keek tussen de oogleden leken door te breken met een belangrijke boodschap. Toen ze nog wat langer over hem nadacht, realiseerde ze zich dat hij een leerboek biochemie in zijn hand had gehad, dus vermoedelijk studeerde hij voor arts. Papa's beroep. Misschien kon hij haar wel helpen met de aminozuren. De lettercodes daarvan kreeg ze er namelijk ondanks haar goede geheugen niet ingestampt.

De maandag daarop liep Evelyn voorop van haar huis aan Miro Street naar St. Bernard Avenue en verder door naar North Claiborne Avenue, met haar zus met de schurende dijen in haar kielzog. Onderweg zocht ze naar een sigaret, ze merkte dat ze al rustig werd toen ze in haar handtas voelde. En jawel hoor, halverwege de sigaret kruiste de ongelijke man haar pad. Hij was weer samen met Andrew, een jongeman met gelijke broekspijpen bij wie ze alleen wel iets miste, misschien wel de ongelijke pijpen, die ze inmiddels associeerde met gemak.

‘Die passe blanc verbeeldt zich heel wat, zo te zien,’ zei Ruby over Andrew. ‘Het lijkt me een verwaande kwast.’

‘Hij is best knap,’ zei Evelyn met een glimlach voor het geval de ongelijke hun kant op zou kijken.

‘Niet knap genoeg om op een fatsoenlijke manier naar een vrouw te kunnen kijken,’ zei Ruby. ‘En ook niet zo knap als Langston, trouwens.’ Langston was haar laatste vriendje en inderdaad knap, zo knap dat Ruby van een ouderejaars op haar opleiding had gehoord dat hij het telefoonnummer op zak had van elk meisje uit het Zevende District van wie het haar voorbij het bandje van haar beha kwam. Dat was slecht gevallen bij Ruby, vandaar dat hun moeder de hele week haar lievelingseten had klaargemaakt en dat elke zin die Evelyn tegen haar zei omzichtig werd ingekleed als een vraag die eigenlijk niet gesteld

mocht worden. Toen Ruby eroverheen was, had ze lichtgetinte rasgenoten afgezworen, maar nu begon ze er toch weer over.

‘Ik kan wel betere krijgen,’ zei Ruby, ‘en ik heb ook wel betere gehad, maar hij daar loopt erbij alsof hij het beste is wat ik in de hele staat Louisiana zou kunnen krijgen. Lijkt me niet,’ voegde Ruby eraan toe.

‘Hij valt wel mee, hij loopt zich gewoon een beetje uit te sloven,’ zei Evelyn. De ongelijke man keek weer naar haar. Hij boog zich over naar zijn vriend en fluisterde hem iets toe, waarna beide mannen op hen af kwamen gelopen. Ruby’s jongeman liep voorop, wat Evelyn in verwarring bracht maar niet afschrikte. Toen de mannen bij de meisjes waren aangekomen, ging die van Ruby vooraan staan, vlak naast Ruby, terwijl de ongelijke man een beetje achteraf bleef hangen en naar zijn schoenen keek. Prima schoenen, vond Evelyn. Te vaak ge-poetste Oxfordveterschoenen. Ze had er de vorige keer vanwege alle gedoe over de broekspijp niet op gelet, en ze waren zoals gezegd prima maar konden beslist niet op tegen de rouge die zij op haar zachte, bijna witte gezicht had aangebracht of het lange haar dat moeder de avond ervoor nog had ont kroesd en dat Evelyn tot een wrong had gebonden. Ze keek hem met een roerloos, opgeheven hoofd aan en had het gevoel dat ze haar kin naar voren stak om hem tot praten te verleiden.

‘Alles goed hier, jongedame?’ vroeg Ruby’s jongeman.

Ruby was op maandagmiddagen altijd op haar zelfverzekerdst. Ze waren nog niet thuis bij moeder geweest en de pan zat nog tot de rand toe vol bonen.

‘Minder goed dan toen ik nog alleen met mijn zusje was,’ antwoordde Ruby.

‘Ah, dus dat is je zusje?’

‘Dat zeg ik toch? Jij hebt het buskruit ook niet uitgevonden, hè?’

‘Jullie zijn een knap stel zussen. Jullie moeder is vast ook heel knap.’

‘Waarom begin je over mijn moeder?’ Ruby’s verontwaardiging was ditmaal niet eens gespeeld. Haar moeder was heilig voor haar.

‘Ach, ik maak gewoon gezellig een praatje, kind. Maak je niet dik.’

‘Mijn figuur is niet jouw probleem,’ zei Ruby, die probeerde de afkeurende uitdrukking op haar gezicht te behouden, maar het kostte haar moeite desinteresse te blijven veinzen. Ze had een zwak voor kidneybonen en lichtbruine jongens. En lekker brutaal was hij ook.

Evelyn kon er niet langer tegen. Ze voelde haar gezicht warm worden. De ongelijke man ging volledig op in zijn schoenen, en zij stond er maar een beetje bij en werd genegeerd alsof ze niet degene was met wie haar vader na het kerstdiner, als hij meer dan één glas Sazerac ophad, ten overstaan van de hele familie door de woonkamer zwierde.

Om zijn aandacht te trekken bracht Evelyn de boeken van haar ene hand over naar haar andere. De ongelijke man keek op, maar sloeg zodra hij haar zag zijn ogen weer neer. De kleur van zijn ogen was ook iets wat Evelyn de vorige keer niet had opgemerkt. Ze waren niet zo bruin dat ze eigenlijk zwart leken, zoals bij de meeste mensen met zijn huidskleur. Ze waren écht bruin, kleurpotloodbruin. Hij had lange wimpers waarvan de uiteinden misschien wel zijn wangen raakten als hij met zijn ogen knipperde. Hij keek weer op.

‘Zijn jullie zusjes?’ vroeg hij, licht stotterend bij het woord ‘zusjes’, en toen hij dat zei, lichtte hij zijn grijze vilten gleufhoed en drukte die tegen zijn borst.

‘Klopt,’ zei Evelyn, die bijna zuchtte van opluchting.

‘En ben jij de oudste?’

‘Hoe wist je dat? Iedereen denkt altijd dat zij de oudste is omdat ze...’ Bijna had Evelyn ‘zo overheersend is’ gezegd, maar ze wilde niet hatelijk klinken.

‘Ik voelde het gewoon.’ Hij keek weer naar de grond.

‘Hoeveel broers en zussen heb jij?’ vroeg Evelyn, deels omdat ze het gesprek gaande wilde houden en deels omdat ze daar best benieuwd naar was.

‘Twaalf die nog leven. Twee zijn er dood,’ zei hij.

‘Ben jij ook de oudste?’

‘Nee juffrouw, ik ben de jongste. Mijn moeder is bij mijn geboorte gestorven.’

Evelyns hart ging als een razende tekeer en ze was ten prooi aan heftige gevoelens die ze niet kon duiden. Het kwam niet door wat hij zei maar door de manier waarop hij zijn verhaal in stukjes opdiste – als een moeder die het vlees in stukjes snijdt voor een kind – dat Evelyn haar hart breekbaar voelde worden. Ze deed een klein stapje naar voren en hoopte dat Ruby dat niet zou merken.

‘Waar woon je?’ vroeg ze.

‘In Amelia Street in het Twaalfde District, twee straten van het Flint-Goodrichziekenhuis.’

Dat verbaasde Evelyn. Hoewel ze wist dat hij niet een van hen was, had ze niet gedacht dat de afstand zo groot zou zijn. Ze keek nog eens naar zijn studieboeken, grote gebonden exemplaren over biologie en organische scheikunde. Ze had gelijk gehad. Hij moest op de artsenopleiding zitten als hij dat soort vakken deed, maar in zijn deel van de stad woonden geen welgestelde zwarte mensen. Ze keek weer naar zijn broekspijp. Zij had zich nooit zo druk gemaakt om status als haar moeder en Ruby, ze was het alleen totaal niet gewend om zich te vergissen.

‘En waar woon jij?’ vroeg hij. Ditmaal stotterde hij lichtjes bij het tweede woord, ‘waar’.

Evelyn glimlachte weer. Toen ze het vertelde, trok hij verbaasd zijn wenkbrauwen op. Het Zevende District was een voornamelijk creoolse wijk met rijk en arm en alles daartussenin, maar hij keek haar aan alsof hij haar riante bungalow voor zich zag, alsof hij wist dat haar vader de bevallingen van alle kinderen uit de straat had gedaan, behalve die van het witte gezin aan de overkant.

Ruby en haar jongeman leken hun gesprekje af te ronden. De ongelijke man keek naar hen en toen weer naar Evelyn.

‘Hoe heet je?’ vroeg hij.

‘Nou staan jullie al zo lang te kletsen en je weet nog steeds niet hoe ze heet?’ kwam Ruby ertussen.

Evelyn wilde zeggen dat ze haar mond moest houden, maar dat zou ongemanierd zijn. Haar glimlach werd nog breder. ‘Evelyn,’ zei ze tegen de ongelijke man alsof haar zus niets had gezegd.

‘Ik heet Renard,’ zei hij. ‘Renard August Williams.’ Hij had het nog niet gezegd of hij wendde zich af.

Evelyn wilde hem vastpakken en terugdraaien om hem zover te krijgen dat hij snel een vervolgspraakje maakte, maar ze bleef staan en vormde met haar lippen het woordje ‘dag’. Zijn vriend liep samen met hem weg, maar keek nog wel even om naar Ruby.

Van Evelyns sigaret was nog maar een miniem peukje over, zodat ze bijna haar vingers brandde. Ze schrok en liet het op de grond vallen waarna ze het harder uittrapte dan nodig was.

‘Vind je het spannend, meid?’ vroeg Ruby. Ze begon in de richting van hun huis te lopen en Evelyn volgde haar. Ruby wachtte niet op een antwoord. ‘Die o zo bijna-witte jongens zijn allemaal één pot nat. Ze vinden zichzelf te knap om je fatsoenlijk mee uit te vragen.’

‘Heeft hij jou ook niet mee uit gevraagd, dan?’

‘Wat dacht je nou? Natuurlijk wel, maar ik zag ook dat hij het niet per se nodig vond. Ik moest hem wel een handje helpen.’

‘O.’ Evelyn was even stil. ‘Wanneer gaan jullie?’

‘Komend weekend. Hij wil me meenemen naar Dufon’s en beweert dat hij de eigenaar kent. Dat is ook zo iets van die lui. Ze moeten altijd opscheppen, maar mama zegt altijd: “Als je wat voorstelt, stel je wat voor en hoef je het er ook niet steeds over te hebben.” Niet dat ik denk dat hij niks voorstelt. Zijn vader was een van de oprichters van de Valena C. Jones school.’

‘Vast. Voorzitter van de bibliotheekcommissie, zeker,’ mompelde Evelyn.

Ruby leek haar niet te horen. ‘En papa zegt dat zijn vader heel actief is in de buurtraad in het Zevende District. Ik denk dat ik hem even laat sudderen voordat ik laat weten dat ik degene ben die hij zoekt.’ Ze viel stil, alsof ze zich ineens realiseerde dat ze niet op een podium stond. ‘En jij, Evelyn? Wanneer neemt hij jou mee uit? Misschien kunnen we samen gaan, tenminste aan het begin.’

‘Wij gaan niet,’ zei Evelyn. Ze kon haar hoofd niet fier omhooghouden maar liet het ook niet hangen. Ze hield het rechter dan ooit. Ze keek vooruit. Ruby was minder knap dan Evelyn en ook minder pienter, en Evelyn deed al haar hele leven haar best om het evenwicht tussen hen te bewaren. Maar nu was het menens. Evelyn was al bijna tweeëntwintig en Ruby pas twintig, maar Evelyn was degene die geen telefoonnummer had gekregen.

‘Wat zeg je me nou, Evelyn? Heb je hem niet eens zover gekregen dat hij je mee uit gevraagd heeft? Heb ik je dan niks geleerd?’ Ruby staarde broedend in het luchtledige, alsof de verklaring voor Evelyns onvermogen daar ergens te vinden was. Toen daagde het haar plotseling. ‘Jij doet veel te aardig tegen

die jongens, hoe vaak moet ik dat nog tegen je zeggen? Ze deugen maar voor twee dingen: trouwen en kinderen maken; en dan wil jij vriendjes met ze worden. Ik ben je vriendin, en meer dan eentje heb je niet nodig. Als je hem weer spreekt, moet je hem laten zweten. En let dan maar eens op.' Toen lachte ze, draaide zich om, gooide haar hoofd in haar nek en huppelde weg onder de wijdvertakte eiken. Haar zijden plooirok waaide achter haar op. Die van Evelyn was van dezelfde stof en kleur, maar Ruby had hun moeder gevraagd de hare wat korter te maken. Evelyn versnelde haar pas om gelijke tred met haar zus te houden, en voelde de bandjes van haar schoenen met kurken zolen in haar enkels snijden. Toen ze vlak bij hun huis waren, het mooiste van hun deel van de straat, bleef Ruby staan, trok een effen gezicht en liep vervolgens in haar normale tempo verder. Toch zou ze die avond vermoedelijk geen enkel boontje eten, hoelang het gemarineerde vlees ook in de pan had liggen sudderen.

Die vrijdagavond lag Evelyn in bed te luisteren naar Ruby die zich klaarmaakte voor haar afspraakje. Ze hoorde hoe ze door de gangen banjerde en de kraan in de badkamer op zijn hardst liet lopen. Zo groot als het huis er vanbuiten uitzag, zo compact was het binnen. Evelyn en Ruby deelden een kamer, en de kamer van hun kleine broertje lag daar pal naast, zodat ze de vering van zijn bed hoorden kraken als hij zich 's nachts omdraaide. Ze hadden ook de woonkamer nog, maar hun moeder had liever niet dat ze daar gingen zitten want daar ontving ze iedere week de Ladies of Equal Justice, de damesafdeling van een groep advocaten die zich inzette voor betaalbare juridische bijstand voor armlastigen, en de plaatselijke afdeling van de Educational League, de organisatie die openbaar onderwijs voor zwarte kinderen wilde bevorderen. Boven, naast de slaapkamer van hun ouders, waren logeerkamers, maar daar bewaarde moeder haar zomergordijnen en haar vloerkleden voor de winter, en het waren bovendien de kamers waar ze rustte als het leven haar even te zwaar op de schouders drukte.

Evelyn had dus allang begrepen dat ze geen kant op kon. Tegen de tijd dat ze van de lagere school kwam, had Ruby de meesten van haar vriendinnen afgeschrikt, en tegen het einde van Evelyns eerste jaar op de middelbare school, McDonogh 35 High, was ook de rest afgehaakt. Ze zou nooit vergeten hoe